



HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM



Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISE andmetel

Kadi Serbak

Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel

Autor: Kadi Serbak (Haridus- ja Teadusministeerium)

Viitamine: Serbak, K. (2018). Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Haridus- ja Teadusministeerium

Munga 18, Tartu 50088, Eesti

E-post: hm@hm.ee

© autor ja Haridus- ja Teadusministeerium, 2018

Tellija ja väljaandja: Haridus- ja Teadusministeerium

Keeleline korrektuur: Inga Kukk

Kujundus: Kadi Serbak / Haridus- ja Teadusministeerium

Sisukord

Lühikokkuvõtte analüüsi peamistest tulemustest	4
Miks see teema on oluline?	6
Mis on meie praegune seis?	10
Millised tunnused on omased õpilastele, kes ei jätka pärast põhihariduse omandamist õpinguid?	12
Millised tunnused on omased pärast põhiharidust õpinguid jätkanutele, kes ei jõua keskhariduse omandamiseni?	15
Statsionaarses õppes põhihariduse omandanud	16
Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud	27
Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?	30
Kasutatud kirjandus	33
Lisa 1. Põhikooli lõpetamise järgselt kutsehariduses jätkajate osakaal	35
Lisa 2. Põhikooli lõpetajate keskhariduse tasemel edasiõppimine põhikooli keskmisest hindest ja rändest lähtudes	36
Lisa 3. Keskhariduse omandamine keskmisest hindest lähtuvalt	37

Lühikokkuvõtte analüüsi peamistest tulemustest

Olulisemad sõnumid:

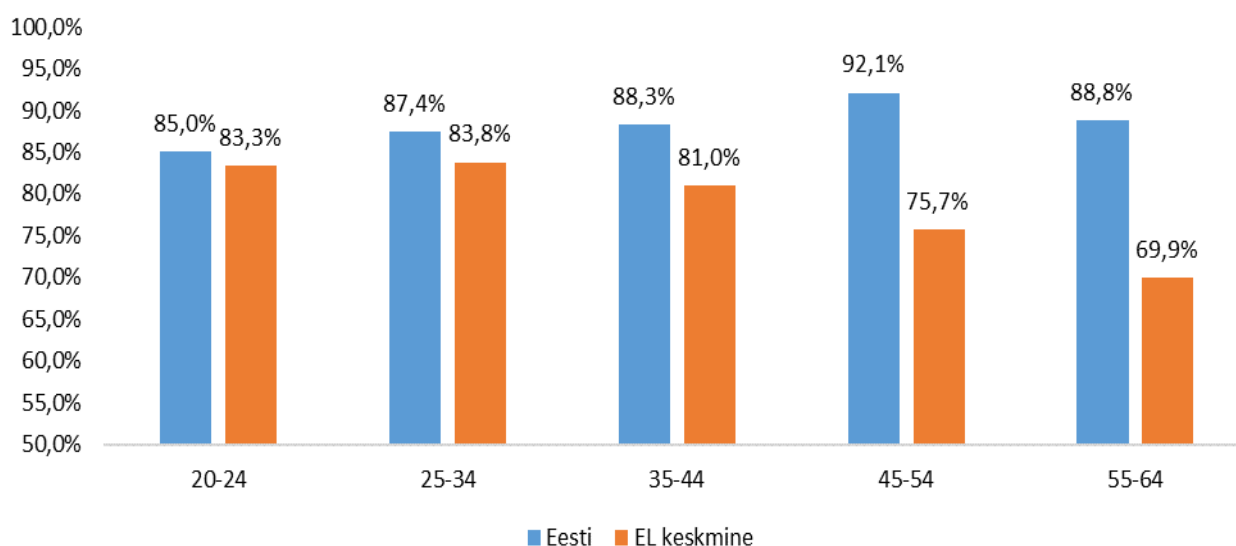
- Eestis on hetkel Euroopa Liidu keskmisest enam vähemalt keskharidusega inimesi. Kui Euroopa Liidus keskmiselt on nooremate vanusegruppide esindajate seas vähemalt keskharidusega inimeste osakaal kõrgem kui vanemate vanusegruppide esindajate seas, siis Eestis on pilt vastupidine. Nooremate vanuserühmade hulgas kasvab keskhariduseta inimeste osakaal. Toimetulekuks kiiresti muutuvast maailmas on väga olulised head kognitiivsed oskused¹ koos erialaste oskustega. Keskhariduse omandamine annab olulise panuse kognitiivsete oskuste arengusse ja toetab järgmisel haridustasemel oskuste, sh ka erialaste oskuste omandamist. **Kuigi põhihariduse omandanud noorte oskused on väga head, võib keskhariduseni mittejõudmine tähendada pikemas perspektiivis sotsiaalsete riskide võimendamist ja Eesti inimvara potentsiaali realiseerimata jätmist.**
- Neid, kes Eestis pärast põhihariduse omandamist järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätka, on vähe. Õpingute jätkajatest jõuab nelja aastaga keskhariduse omandamiseni 80%. Tulemuslikkus on kõrgem üldkeskhariduse statsionaarses õppes, mis on läbi aastate olnud põhikoolilõpetajate jaoks populaarseimaks valikuks. Ka **põhikoolis madala õpiedukusega õpilastel on suurem võimalus keskhariduse omandamiseni jõuda, kui jätkavad õpinguid üldkeskhariduse statsionaarses õppes.**
- Rahvusvahelises võrdluses paistab Eesti silma kutsekeskhariduse vähese populaarsuse poolest. Kutsekeskhariduse tasemel on ka suur väljalangevus. Kutsekeskhariduse lõpetamiseni jõuab nelja aastaga 60% õppijatest. Kutsekeskharidus ei pruugi seega olla kutsehariduse kasuks valiku teinud õppijate võimetele ja huvidele sobivaim õpitee. Analüüs kutse- ja kõrghariduse lõpetanute edukusest tööturul (Leppik 2017) näitab, et kutsekeskhariduse katkestamine tähendab olulist sissetulekute vahet, võrreldes üldkeskhariduse lõpetanutega. Ühiskonna tasandil **(taas)toodavad ebaõnnestunud põhikoolijärgsed haridusvalikud kihistumist ja vähendavad sidusust.** Uuringud (näiteks Green ja Pensiero 2016) näitavad, et põhikooli järel on oskuste arendamisel edukamad need haridussüsteemid, kus erinevad õpiteed on võrdsemalt väärtustatud. Seega **on oluline liikuda ühtluskooli põhimõtete (suurema) rakendamise poole ka põhiharidusjärgsete õpiteede kujundamisel ning pingutada selle nimel, et erinevad õpiteed oleksid tulemuslikkuselt sarnasemad ning ühiskonnas võrdsemalt väärtustatud.**

¹ Peamised kognitiivsed oskused on funktsionaalne lugemisoskus, matemaatiline kirjaoskus ja probleemilahendusoskus, ruumiline mõtlemine ja loogiline mõtlemine.

- Põhikooli lõpetanud **poiste seas** on tüdrukutega võrreldes **palju enam neid, kellel on madal õppeedukus, mis mõjutab poiste keskhariduseni jõudmist**. Poiste madalamad tulemused põhikoolis ei tulene erinevustest võimetes, vaid hoiakutest õppimise suhtes, kindlustundest oma võimete osas, sellest, kuidas tajutakse ühiskonna erinevaid ootusi poistele ja tüdrukutele, ja paljust muust. Kui põhikooli ja gümnaasiumi lõpus on tüdrukute oskused paremad, siis täiskasvanute hulgas edestavad mehed reeglina naisi (Valk 2016). Selleks et madalamad tulemused põhikoolis ei saaks takistuseks poiste edasisel haridusteel, tuleb soost tingitud erinevustele põhikoolis enam tähelepanu pöörata.
- **Keskhariduseni jõudmist mõjutavate tegurite analüüsis tuginetakse andmetele, mida kogutakse Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS). Analüüsi läbiviimisel ei kogutud täiendavaid andmeid. Autor mõönab, et keskhariduseni jõudmist mõjutavaid tegureid on kindlasti rohkem kui käesolevas analüüsis EHISe andmetele tuginevalt oli võimalik välja tuua.**

Miks see teema on oluline?

Nagu on näidanud senised analüüsid, näiteks „Edukus tööturul“, mängib haridus tööturul nii töö leidmisel kui ka töö tasustamisel olulist rolli. Euroopa Liidu riikide võrdluses on Eesti oma haridusnäitajate poolest esimeste seas – meil on keskmisest enam vähemalt keskharidusega inimesi (joonis 1). Samas jääb silma, et Eestis on just vanemate inimeste seas rohkem neid, kellel on vähemalt keskharidus, Euroopa Liidus keskmiselt on aga trend vastupidine. Üheks põhjuseks, miks Eestis on rohkem vähemalt keskharidusega inimesti just vanemate seas, on kohustusliku keskhariduse kehtestamine nõukogude ajal. Nooremates vanusegruppides, kes on saanud pärast põhiharidust oma haridustee üle ise otsustada, on keskhariduse omandamiseni jõudnud veidi vähem inimesi.



Joonis 1. Vähemalt keskharidusega inimeste osakaal 2017. aastal vanusegrupiti Eestis ja Euroopa Liidus keskmiselt

Allikas: Eurostat (andmed uuendatud 06.06.2018)

Kui vaadata Eesti tööjõus² osalejaid omandatud hariduse põhjal, näeme, et tööjõu hulgas, st nende seas, kes kas töötavad või otsivad tööd vanuses 25–64, on suurima osakaaluga keskharidusega (üldkesk- ja kutsekeskharidusega) inimesed. Kui võrrelda kahekümne aasta taguse ajaga, on **tööjõu hulgas kõige enam kasvanud kõrgharidusega inimeste osakaal** (tabel 1). Märkimisväärne on üldkeskharidusega, st ilma erialaste oskusteta inimeste osakaal³

² Tööjõu moodustavad tööga hõivatud ja töötud.

³ Analüüsist „Kutse- ja kõrghariduse omandanute edukus tööturul“ selgus, et kui vahetult pärast lõpetamist on kitsama suunitlusega haridus, st kutsekesk- ja rakenduskõrgharidus tulusam üldise suunitlusega haridusest nagu üldkeskharidus ja bakalaureuseõpe, siis aja jooksul erinevus taandub või muutub isegi vastupidiseks. Vahetult pärast lõpetamist teenivad kutsekeskhariduse lõpetanud küll rohkem, kuid ca üheksa aasta jooksul pärast

(2017. aastal 19,5%). Samuti on tööjõu seas mõtlemapanev hulk inimesi, kellel on keskharidusest madalam haridustase (2017. aastal 9,8%).

Tabel 1. Erinevate haridustasemetega 25–64-aastaste inimeste osakaal tööjõu hulgas aastatel 1997 ja 2017

Haridustase	1997	2017
Põhikooli kuus klassi või madalam	1,4%	0,4%
Põhiharidus	11,0%	7,1%
Põhihariduse nõudeta kutseharidus ja kutseharidus põhihariduse baasil	6,4%	2,3%
Üldkeskharidus	22,6%	19,5%
Kutsekeskharidus (sh keskeri- või tehnikumiharidus) põhihariduse baasil	19,0%	20,5%
Kutsekeskharidus keskhariduse baasil	6,6%	8,7%
Keskeriharidus keskhariduse baasil	12,1%	6,5%
Bakalaureuse-, magistri- või doktorikraad	20,9%	35,1%

Allikas: Statistikaamet, tabel TT110

Tööjõus osalemise määr⁴ on kõige kõrgem magistri- ja doktorikraadi omavatel inimestel (tabel 2). Ootuspäraselt kehtib seos, et **mida madalam on haridustase, seda madalamad on ka tööjõus ja tööhõives⁵ osalemise määrad**. Silmatorkavalt kõrge on mitteaktiivsete osakaal⁶ nende seas, kes on omandanud vaid 6. klassi või vähem, arvatavasti on see seotud nende inimeste tervisliku seisundiga, millest tulenevad probleemid ei ole võimaldanud omandada haridust ega ka hiljem aktiivselt tööjõus osaleda.

lõpetamist nende sissetulekud võrreldes üldkeskhariduse omandanutega ühtlustuvad (Jaggo, Reinhold, Valk 2016).

⁴ Tööjõus osalemise määr näitab tööjõu osatähtsust tööealisest rahvastikust, antud juhul 25–64-aastaste vanusegrupist.

⁵ Tööhõive määr näitab hõivatute osatähtsust tööealisest rahvastikust, antud juhul 25–64-aastaste vanusegrupis. Tööjõus osalemise määraast tööhõive määra lahutamisel saadakse töötuse määr.

⁶ Mitteaktiivsete osakaal näitab nende inimeste osakaalu tööealisest rahvastikust (antud juhul 25–64-aastaste vanusegrupis), kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised.

Tabel 2. Tööjõus ja tööhõives osalemise määr ning mitteaktiivsete osakaal 2017. aastal 25–64-aastaste seas kõrgeimast omandatud haridustasemest lähtudes

Haridustase	Tööjõus osalemise määr	Tööhõive määr	Mitteaktiivsete osakaal
Põhikooli 6. klassi või madalam	40%	35%	60%
Põhiharidus	77%	69%	23%
Põhihariduse nõudeta kutseharidus, kutseharidus põhihariduse baasil	70%	64%	30%
Üldkeskharidus	82%	77%	18%
Kutsekeskharidus (sh keskeri- või tehnikumiharidus) põhihariduse baasil	86%	81%	14%
Kutsekeskharidus keskhariduse baasil	83%	77%	17%
Keskeriharidus keskhariduse baasil	85%	81%	15%
Bakalaureusekraad	87%	84%	13%
Magistrikraad, doktorikraad	90%	88%	10%
Keskmine	85%	80%	15%

Allikas: Statistikaamet, tabel TT109 ja autori arvutused

Kuigi üldiselt on Eesti inimeste haridustase päris hea, valmistab muret, et nooremates vanusegruppides on mõnevõrra suurenenud väga madala haridustasemega inimeste osakaal (tabel 3). Kuigi Euroopa Liidu liikmesriikide ilma keskhariduseta 25–34-aastaste osakaal oli 2017. aastal mõnevõrra kõrgem kui Eestis, on Euroopa Liidu keskmine näitaja langenud⁷, Eesti näitaja aga on samal ajal hoopis kasvanud.

Anspal, Järve, Kallaste ja teised töid 2011. aastal avaldatud analüüsis välja, et ebapiisava haridusega kaasnevad kulud nii indiviidile, riigile kui ka ühiskonnale. Indiviididele on kaasnevad kulud näiteks saamata jääv tulu seoses madalama palga ja väiksema töötamise tõenäosusega ning ka kehvemad tervisenäitajad⁸. Riigi kulud on saamata jääv või madalam maksutulu ning kõrgemad kulud sotsiaaltoetustele. Ühiskondlike kuludena toodi esile näiteks kõrgem kuritegevus⁹. Anspal jt (2011) märgivad, et õpingute ebaõnnestumine tähendab ühelt poolt seda, et õpilasel ei õnnestunud omandada minimaalseid oskusi, mis võimaldaksid edukalt hakkama saada tööturul ja ka ühiskonnas üldiselt, teiselt poolt näitab see aga, et koolisüsteemis ei ole õnnestunud luua õpilasele edukaks õppeks tarvilikku keskkonda ja anda abi.

⁷ Euroopa Liidu keskmine näitaja oli 2008. aastal 20%, 2012. aastal 18% ja 2016. aastal 17%. Allikas: Eurostat

⁸ Anspal jt (2011) toovad esile, et haridusel on mh mõju ka tervisele, kuna haridus suurendab oskusi ja võimalusi elada tervislikult.

⁹ Anspal jt (2011) toovad esile, et haridusel on mõju mh ka kuritegevusele, kuna see mõjutab väärtushinnanguid ja vähendab stiimuleid kriminaalselt käituda.

Tabel 3. 25–34-aastased kõrgeimast omandatud haridustasemest lähtudes aastatel 1997 ja 2017

Haridustase	1997 Eesti	2017 Eesti	2017 EL keskmine
Keskharidusest madalam ¹⁰	11%	13%	16%
Keskharidus ¹¹	59%	44%	45%
Kõrgharidus	30%	43%	39%

Allikas: Statistikaamet, tabel TT115 ja autori arvutused ning Eurostat (andmed uuendatud 06.06.2018)

Järgnev analüüs keskendub keskhariduse omandamisele. Valimisse on võetud 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanud õpilased ning analüüs **keskendub teguritele, mis eristavad neli aastat peale põhikooli lõpetamist keskhariduse omandamiseni jõudvaid noori neist, kes selleni ei jõudnud**. Ülevaade ja analüüs tugineb Eesti Hariduse Infosüsteemi kogutud andmetele.

¹⁰ Põhikooli kuus klassi või madalam, põhiharidus, põhihariduse nõudeta kutseharidus, kutseharidus põhihariduse baasil

¹¹ Üldkeskharidus, kutsekeskharidus ja kutseharidus keskhariduse baasil

Mis on meie praegune seis?

2013/2014. õppeaastal omandas põhihariduse 11 756 õpilast. Selles arvus sisalduvad kõik sel õppeaastal põhihariduse omandanud õpilased, olenemata õppevormist¹², klassiliigist¹³, õppekavast¹⁴ ja vanusest, muu hulgas sisalduvad andmetes ka täiskasvanute gümnaasiumides põhihariduse omandanud.

Tabel 4. 2013/14. õppeaastal põhihariduse omandanud maakonniti

Maakond	Põhihariduse omandanute arv	Põhihariduse omandanute osakaal kõigist sel aastal põhihariduse omandanutest
Harju maakond	4 355	37%
Tartu maakond	1 453	12%
Ida-Viru maakond	1 194	10%
Pärnu maakond	853	7%
Lääne-Viru maakond	684	6%
Viljandi maakond	569	5%
Võru maakond	433	4%
Jõgeva maakond	354	3%
Järva maakond	349	3%
Rapla maakond	342	3%
Saare maakond	304	3%
Lääne maakond	229	2%
Põlva maakond	265	2%
Valga maakond	267	2%
Hiiu maakond	105	1%
KOKKU	11 756	100%

Allikas: EHIS

Kõige enam oli põhikoolilõpetajaid Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal (tabel 4). Pärast põhihariduse omandamist seisavad õpilased valiku eest, kas ja kuidas oma haridusteed jätkata

¹² Statsionaarne ja mittestatsionaarne õpe.

¹³ Tavaklass, hooldusõppel olevate õpilaste klass, kasvatusraskustega õpilaste klass, keelekümbelklass, kuulmispuudega õpilaste klass, kõnepuudega õpilaste klass, käitumisprobleemidega õpilaste klass, lihtsustatud õppel olevate õpilaste klass, liikumispuudega õpilaste klass, liitpuudega õpilaste klass, raskete somaatiliste haigustega õpilaste klass, toimetulekuõppel olevate õpilaste klass, tundeelu- ja käitumishäiretega põhiharidust omandavate õpilaste klass, väikeklass, õpiraskustega põhiharidust omandavate õpilaste klass, ühe õpilase õpetamisele keskendunud õpe.

¹⁴ Põhikooli riiklik õppekava, lihtsustatud õppekava, hooldusõppe õppekava, toimetulekuõppe õppekava.

– kas suunduda õppima kutseõppeasutusse¹⁵, jätkata üldhariduskoolis statsionaarses või mittestatsionaarses õppes või õpingute jätkamine edasi lükata. Järgnevas ülevaates analüüsitakse alustuseks nende põhikoolilõpetajate näitajaid, kes pärast põhikooli lõpetamist järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätkanud. Seejärel analüüsitakse õpinguid jätkanud põhikooli lõpetajate edasisi valikuid ja keskhariduseni jõudmist mõjutavaid tegureid.

¹⁵ Kutseõppeasutuses jätkates lisaks vajalik otsustada, kas omandada ainult kutse või kutsekeskharidus.

Millised tunnused on omased õpilastele, kes ei jätka pärast põhihariduse omandamist õpinguid?

Oluline on märkida, et järgnevalt esitatavates andmetes kajastuvad õpingute jätkajatena ainult need õppijad, kes jätkasid oma õpinguid Eestis. Kõik õpilased, kes ei ole jätkanud Eesti koolides, on arvestatud mittejätkajatena. See tähendab, et mittejätkajate seas võib olla ka õpilasi, kes on tegelikult jätkanud õpinguid mõnes teises riigis. Siiski ei ole tõenäoline, et õpingute jätkamiseks välismaale siirdunud oleks põhikoolilõpetajate seas palju. Lisaks on oluline märkida, et õpingutega jätkamine on kajastatud järgmise õppeaasta 10. novembri seisuga. Kokku oli 2013/2014. õppeaastal põhikooli lõpetanute seas 566 õpilast, kes järgmisel õppeaastal Eestis õpinguid ei jätkanud.

Põhikoolilõpetajate seas, kes järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätka, on **enam poisse** – õpinguid ei jätka 5% poistest ja 3% tüdrukutest, kes omandasid põhihariduse statsionaarses õppes. Mittestatsionaarses õppes¹⁶ põhihariduse omandanud meestest ei jätka 42% ja naistest 33%.

Vaadates põhikoolilõpetajate valikuid nende põhikooli õppevormi järgi, ilmneb, et õpilased, kes lõpetasid põhikooli mittestatsionaarses õppes, eksterni¹⁷ või üksikute ainete õppijatena, jätkavad järgmisel õppeaastal õpinguid väiksema tõenäosusega kui statsionaarse õppe lõpetanud. Kui statsionaarse õppe lõpetanutest ei jätkanud järgmisel õppeaastal keskmiselt 4%, siis **mittestatsionaarses õppes õppijatest ning eksternina ja üksikainete õppijatest¹⁸ ei jätkanud vastavalt 37% ja 38% lõpetajatest** (tabel 5).

Nende statsionaarses õppes põhikooli lõpetanute seas, kes õpinguid uuel õppeaastal ei jätka, on suurema osakaaluga esindatud hariduslike erivajadustega õpilased – 23% põhikooli lihtsustatud õppekaval (LÕK) lõpetanutest, 63% põhikooli hooldusõppe õppekaval (HÕK) lõpetanutest ja 51% põhikooli toimetuleku õppekaval (TÕK) lõpetanutest ei jätkanud järgmisel õppeaastal õpinguid. Statsionaarses õppes riikliku õppekava (RÕK) läbinute puhul on sama näitaja 3%. Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanute seas ühtegi hooldus- ega toimetulekuõppe õpilast ei olnud, LÕK õppekaval põhihariduse omandanute valim oli nende edasise käekäigu analüüsimiseks liiga väike. LÕK, TÕK ja HÕK õppekavadel õppivatel lastel on vastavalt kas kerge, mõõdukas või raske intellektipuue ning seetõttu on neil õpilastel õpingutega edasijõudmine raskendatud.

¹⁶ Siin ja edaspidi mittestatsionaarne õpe, üksikute õppeainete omandajad ning eksternid.

¹⁷ Põhikool, kus toimub mittestatsionaarne õpe, on kohustatud looma koolikohustusliku ea ületanud õpilastele võimaluse lõpetada kool eksternina põhikooli riikliku õppekava järgi.

¹⁸ Mittestatsionaarses õppes võib õppida ka üksikuid õppeaineid. Üksikuid õppeaineid õppiva õpilase koormus määratakse kindlaks igaks õppeaastaks eraldi individuaalse õppekavaga.

Tabel 5. Põhikooli lõpetajate osakaal, kes järgmisel õppeaastal õpingutega ei jätanud põhikooli õppevormist, õppekavast ja soost lähtudes

Õppevorm ja õppekava	Ei jätanud õpinguid järgmisel õppeaastal
Statsionaarne õpe, kõik õppekavad	4%
sh poisid	5%
sh tüdrukud	3%
Statsionaarne õpe, RÕK	3%
sh poisid	4%
sh tüdrukud	3%
Statsionaarne õpe, LÕK	23%
sh poisid	22%
sh tüdrukud	24%
Statsionaarne õpe, HÕK*	63%
Statsionaarne õpe, TÕK	51%
sh poisid	50%
sh tüdrukud	53%
Mittestatsionaarne õpe, kõik õppekavad	37%
sh mehed	42%
sh naised	33%
Eksternid ja üksikaine õppijad*	38%

Märkus: Õppevorm ja õppekava, milles õpiti põhikooli lõpetamisel. * tähistab gruppi, mis on väiksem kui 30 õpilast.

Põhikooli keskmisest hindest lähtudes on põhikooli riikliku õppekava lõpetajatest kõige enam mittejätkajaid nende seas, kelle **keskmine hinne on alla 3,5** (tabel 6). Just madal õppeedukus on üks põhjus, miks ka suur osa mittestatsionaarses õppes põhikooli lõpetanutest õpinguid ei jätkata. 45% mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest oli keskmine hinne madalam kui 3,5.

Tabel 6. Järgmisel õppeaastal õpingute jätkamine põhikooli keskmisest hindest lähtudes

keskmine hinne (RÕK)	ei jätka õpinguid	jätkab õpinguid ¹⁹	jätkab õpinguid keskhariduse tasemel
vähem kui 3	28%	72%	67%
3,0–3,25	12%	88%	86%
3,26–3,49	6%	94%	93%
3,5–3,99	4%	96%	95%
4,0–4,49	2%	98%	97%
4,5–5,0	1%	99%	98%

Allikas: EHIS

Märkus: Andmed põhikooli statsionaarses õppes riiklikul õppekaval lõpetanute kohta

¹⁹ Õpingute jätkajate seas on kõik jätkajad, ka need, kes jätkasid kutsehariduses õppekaval, mis ei anna keskharidust.

Küll vähe (kokku 142 õpilast²⁰), kuid siiski on mittejätkajaid ka nende seas, kelle keskmine hinne on üle 4 või isegi vahemikus 4,5–5,0 (53 õpilast²¹). Võib oletada, et neil juhtudel on ehk tegu õpilastega, kes jätkasid peale põhikooli lõpetamist õpingutega välismaal, kuid tegu on hinnanguga, mille kinnitamiseks või ümber lükkamiseks paraku Eesti Hariduse Infosüsteemis andmeid ei ole.

Lisaks võivad kõrge keskmise hindega põhikoolilõpetajatel õpingute jätkamist takistada terviseprobleemid. 34% neist, kes lõpetasid põhikooli üle 3,99 keskmise hindega ja ei jätkanud õpinguid, ei õppinud põhikooli lõpetades tavaklassis või keelekümbelusklassis²². Samuti võib kõrge keskmise hindega lõpetanute õpingute mittejätkamise põhjus olla see, et neid on põhikoolis hinnatud kõrgemalt, kui oleks olnud õige. Kõrge õppeedukuse tõttu põhikoolis on õpilane eeldanud, et tal on võimalik jätkata koolis, kuhu õppekohtadele on suur konkurents, kuid kuna teda on põhikoolis üle hinnatud, ei ole ta soovitud kooli sisse saanud²³. 18% kõrge keskmise hindega mittejätkajatest omandasid põhihariduse mittestatsionaarses õppes.

Õppekeelest lähtudes ei esine statsionaarses õppes põhihariduse omandanute vahel olulisi erinevusi õpingute jätkamisel – 4% eesti keeles ning 5% vene keeles põhikooli lõpetanutest ei jätkanud järgmisel õppeaastal õpinguid. Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud mittejätkajate seas on õppekeelest lähtuv erinevus suurem – 36% eesti keeles ning 43% vene keeles põhihariduse omandanutest ei jätkanud õpingutega järgmisel õppeaastal.

Positiivne on see, et **osa õpilastest, kes kohe lõpetamisele järgneval õppeaastal õpinguid ei jätkka, jõuab haridussüsteemi tagasi. Neist 2013/2014. õppeaastal põhikooli lõpetanutest, kes järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätkanud, oli neli aastat hiljem keskhariduse omandanud 7%.** See näitaja võiks siiski olla kõrgem. Suurima osa neist mittejätkajatest (63%), kes on neli aastat hiljem keskhariduseni jõudnud, moodustavad just need, kes lõpetasid põhikooli kõrge keskmise hindega. Väike osa (1%) neist, kes järgmisel õppeaastal kohe õpinguid ei jätkanud, omandas perioodil 2015–2017 kutse kutseõppeasutuses õppekaval, mis keskharidust ei anna.

²⁰ 1% kõigist lõpetajatest

²¹ 0,5% kõigist lõpetajatest

²² Õppijaid oli näiteks kasvatusraskustega õpilaste klassis ning tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste klassis.

²³ Ilmselt proovivad sellesse gruppi kuuluvad õpilased järgmisel õppeaastal uuesti kooli sisse astuda, mida tõendab ka see, et 17% kõrge keskmise hindega (4,0–5,0) õpilastest, kes kohe järgmisel õppeaastal õpinguid ei jätkanud, oli neli aastat pärast põhikooli lõpetamist keskhariduse siiski omandanud.

Millised tunnused on omased pärast põhiharidust õpinguid jätkanutele, kes ei jõua keskhariduse omandamiseni?

Järgnevas peatükis käsitletakse vaid nende õpilaste andmeid, kes jätkasid õpinguid järgmisel õppeaastal õppekaval, mis võimaldas keskharidust omandada. Ühe keskhariduse omandamist mõjutava tegurina käsitletakse käesoleva analüüsi raames õppeedukust põhikoolis. Õppeedukuse kirjeldamiseks kasutatakse põhikoolilõpu keskmist hinnet. Keskmise hinne peegeldab põhikoolis omandatud teadmisi ja oskusi, mida mõjutavad õpilase võimekus, õpimotivatsioon ning muud õpilasest ja teda ümbritsevast keskkonnast tulenevad tegurid. Cook on 2013. aastal kirjutanud, et põhihariduse tasemel saab suurt osa õpilaste õpitulemuste varieeruvusest seletada õpilase taustateguritega – kognitiivne võimekus, õppimisega seotud afektilised tegurid, perekonna sissetulek, vanemate haridustase jms.

Neist 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanutest, kes jätkasid järgmisel õppeaastal õpinguid õppekaval, kus oli võimalik keskharidust omandada, on neli aastat hiljem keskhariduse omandanud 80% (tabel 7).

Tabel 7. Neli aastat pärast põhihariduse omandamist keskhariduse omandanute osakaal maakonniti

Maakond	Kõik PK lõpetajad, kes jätkasid õpinguid järgmisel õppeaastal keskhariduse tasemel	Statsionaarses õppes RÕK õppekaval PK lõpetajad, kes jätkasid järgmisel õppeaastal õpinguid keskhariduse tasemel
Ida-Viru maakond	84%	86%
Jõgeva maakond	82%	85%
Võru maakond	84%	85%
Hiiu maakond	83%	84%
Põlva maakond	82%	83%
Tartu maakond	81%	83%
Harju maakond	80%	82%
Viljandi maakond	78%	82%
Valga maakond	80%	81%
Lääne-Viru maakond	78%	81%
Pärnu maakond	79%	80%
Rapla maakond	75%	78%
Järva maakond	73%	77%
Saare maakond	73%	76%
Lääne maakond	74%	75%
Üldkokkuvõte	80%	82%

Allikas: EHIS

Märkus: Maakonnad on tabelis reastatud selle järgi, kus olid kõige suurema osakaaluga esindatud need, kes neli aastat pärast statsionaarses õppes riiklikul õppekaval põhihariduse omandamist olid jõudnud keskhariduse omandamiseni.

Kui võtta aluseks ainult need õpilased, kes lõpetasid põhikooli statsionaarses õppes ja riikliku õppekava järgi, on neli aastat hiljem keskhariduseni jõudnud noorte osakaal veidi kõrgem – 82%. Tegu ei ole ülearu kõrge näitajaga ja teistpidi vaadatuna tähendab see, et neli aastat pärast keskhariduse tasemel õpingute alustamist on ca 20% põhikooli lõpetanutest jätkuvalt madala haridustasemega. Väga suuri erinevusi maakondade vahel ei esine, kuid kõrgeima ja madalaima näitajaga maakondade vahe on siiski märkimisväärne.

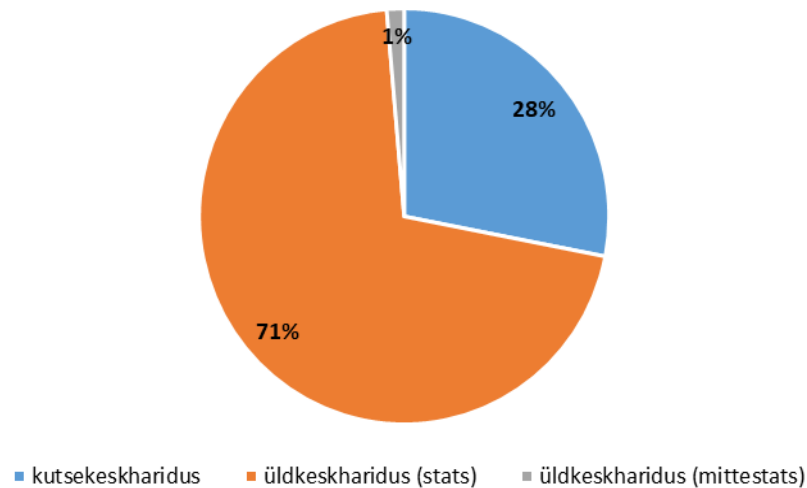
Kuivõrd mittestatsionaarne ja statsionaarne õpe on erineva suunitlusega ning neis põhihariduse omandanud õpilased on eri näitajatest lähtudes võrdlemisi erinevad, vaadeldakse järgnevalt neid kahte gruppi eraldi.

Statsionaarses õppes põhihariduse omandanud

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et statsionaarne õpe on koolikohustuse eas õpilastele või õpilastele, kelle jaoks õppimine on põhitegevus, suunatud õpe, kus kooli poolt juhendatud tegevusel on suurem osakaal kui iseseisval õppimisel²⁴. Statsionaarses õppes omandas 2013/2014. õppeaastal põhihariduse 11 496 õpilast, mis on 98% kõigist põhihariduse omandanutest. Kõige enam statsionaarses õppes põhikooli lõpetajaid oli Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal, kus nad moodustasid kõigist statsionaarses õppes põhikooli lõpetajatest vastavalt 37%, 12% ja 10%.

Nagu juba märgitud, ei jätkanud statsionaarses õppes 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanutest järgmisel õppeaasta õpinguid 4% õpilastest. 96%-st, kes asusid edasi õppima, jätkas enamik üldhariduse statsionaarses õppes (joonis 2). Kuna statsionaarses õppes põhihariduse omandanute hulk, kes jätkavad õpinguid üldhariduse mittestatsionaarses õppes, on väga väike (1%), ei ole nende valimi põhjal selle alapeatüki raames võimalik järeldusi teha. Selle peatüki valimis sisalduvad ainult need õpilased, kes jätkasid õpinguid tasemel, mis võimaldas keskharidust omandada, st, et valimis ei sisaldu õpilased, kes asusid küll edasi õppima, kuid asusid omandama ainult kutset.

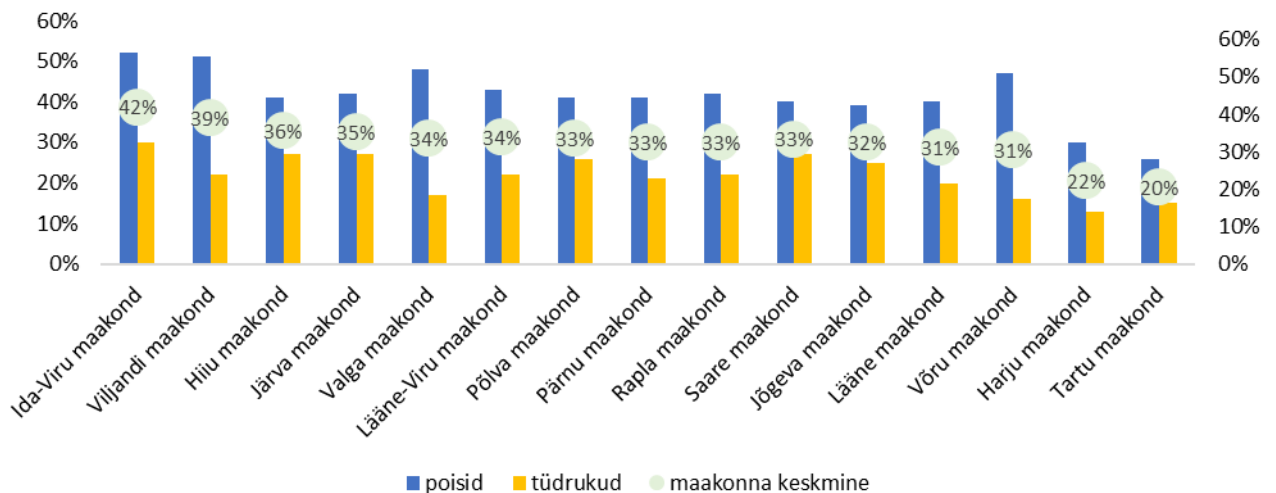
²⁴ Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, § 22 lõige 2



Joonis 2. 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanute edasiõppimine keskhariduse tasemel

Allikas: EHIS

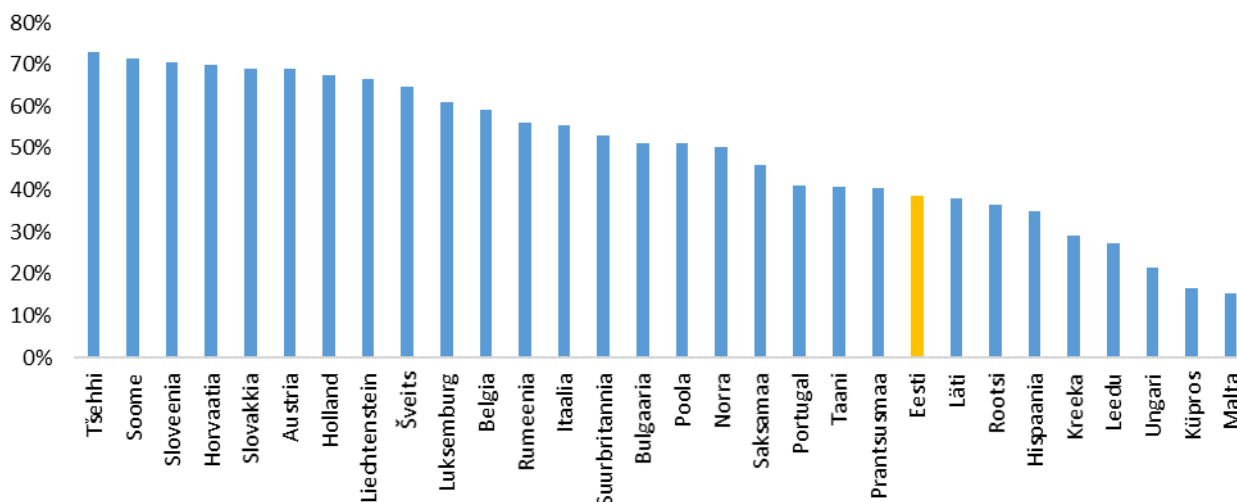
Kutsekeskhariduses jätkajate osakaal varieerub maakonniti suurel määral. Kõige enam oli kutsekeskhariduses jätkajaid Ida-Virumaal ja Viljandimaal, kõige vähem Harju- ja Tartumaal (joonis 3). Kõikides maakondades on kutsekeskharidus poiste jaoks oluliselt populaarsem valik kui tüdrukute jaoks. Kõige suurem soost sõltuv valiku erinevus on Valga- ja Võrumaal (31 protsendipunkti). Kõige väiksem soost sõltuv valiku erinevus on aga Tartumaal (11 protsendipunkti).



Joonis 3. Õpingute jätkajate seas kutsekeskharidusse suundujate osakaal maakonniti soost lähtudes

Allikas: EHIS

Ka rahvusvahelises võrdluses paistab Eesti silma selle poolest, et üldkeskhariduses õpingute jätkamine on õpilaste jaoks olulisemalt populaarsem valik kui kutsekeskharidus (joonis 4). Järve, Seppo ja Räis kirjutasid oma 2016. aastal avalikustatud analüüsis, et tänase teadmise põhjal ei ole võimalik näidata, et põhikooli lõpetajatest kutsekeskhariduses jätkajate osakaalu arvestatav suurendamine annaks selgeid positiivseid tulemeid.



Joonis 4. Keskkhariduse tasemel kutseõppes õppijate osakaal kõigist keskkhariduse tasemel õppijatest, 2016

Allikas: Eurostat, andmeid viimati uuendatud 12.07.2018

Eestis on üldkeskharidus läbi aegade olnud populaarsem õpingute jätkamise viis (vaata ka lisa 1). Järve, Seppo ja Räis (2016) on üldkeskhariduse eelistamise põhjustena välja toonud näiteks, et **põhihariduse lõpetanute jaoks ei konkureeri kutsekool mitte gümnaasiumi vaid akadeemilise kõrgharidusega**, sest valdav osa üldkeskhariduse omandanutest soovib edasi õppida²⁵. Lisaks ei soosi lapsevanemate hoiakud kutsehariduse kasuks otsustamist. Pärteli ja Petti (2013) uuringust ilmnes, et kuigi kutsehariduse maine on üldjoontes hea, ei soovita enamik lapsevanemaid oma lastel kutseõppeasutusse õppima minna. 2016. aastal läbi viidud Cedefopi uuring kinnitas arusaama, et kutsehariduse maine on Eestis hea, kuid üldharidust hinnatakse veelgi kõrgemalt (Murasov 2018).

Põhiharidusjärgsed haridusvalikud on olulisel määral seotud õppeedukusega põhikoolis. Enamik 2013/2014. õppeaastal põhikooli statsionaarse õppe lõpetajatest, kelle keskmine hinne

²⁵ 2016. aastal Cedefopi uuringu „Cedefop European public opinion survey on vocational education and training“ raames läbi viidud küsitlusest selgus samuti, et peamisteks edasiõppimisvalikut määravateks teguriteks Eestis on kõrghariduses jätkamise võimalus ning perekonna ja sõprade soovitus. Kutsekeskhariduse kasuks otsustanud inimesed hindasid olulisemaks töö leidmise tõenäosust ning huvi mingi konkreetse valdkonna vastu. Kuigi Eesti elanikud peavad üheks üldkeskhariduses õpingute jätkamise põhjuseks soovi kõrghariduses jätkata, ilmneb sama küsitluse tulemustest, et 84% vastanutest leiab, et peale kutsehariduse omandamist on võimalik õpinguid jätkata kõrghariduses. Sarnane tulemus ilmnes ka 2012. aastal Eurobarometer uuringus. (Murasov 2018).

oli alla 3,5, jätkas õpinguid kutsekeskhariduses ning enamik keskmise hindegas üle 3,5 omakorda üldkeskhariduses (tabel 8). Neist, kes lõpetasid põhikooli lihtsustatud õppekava alusel ning jätkasid järgmisel õppeaastal õpinguid, suundus kutseharidusse 76%. Põhikooli hooldusõppe ja toimetulekuõppe õppekava alusel lõpetanud ja edasi õppima asunud oli nii vähe, et nende valikute põhjal ei ole võimalik üldistusi teha.

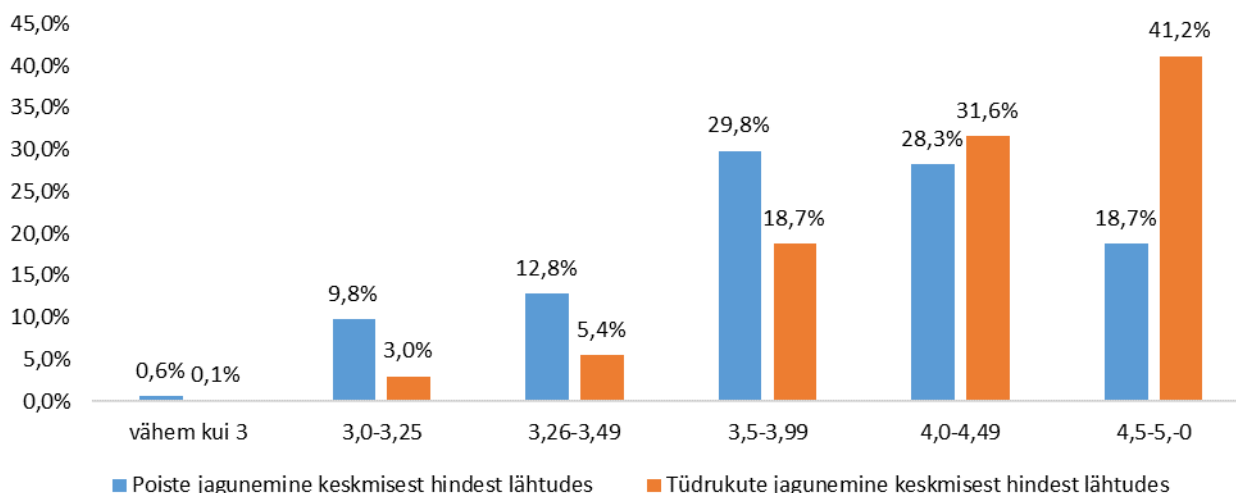
Tabel 8. Keskkhariduse tasemel edasiõppijate haridusvalikud põhikooli keskmisest hindest lähtudes

Keskmine hinne	Kutsekeskharidus	Üldkeskharidus (statsionaarne õpe)	Üldkeskharidus (mittestatsionaarne õpe)
vähem kui 3	74%	11%	15%
3,0–3,25	80%	15%	5%
3,26–3,49	72%	25%	3%
3,5–3,99	43%	55%	2%
4,0–4,49	15,3%	84,2%	0,5%
4,5–5,0	3,4%	96,3%	0,3%

Allikas: EHIS

Märkus: Andmed riiklikul õppekaval põhikooli lõpetanute kohta.

Õpingute jätkamise, soo ja põhikooli keskmise hinde vahel on oluline seos. Nagu viidatud, otsustab õpinguid kutsekeskhariduses jätkata palju poisse ja palju neid, kelle keskmine hinne oli madal. Kui võrrelda 2013/2014. õppeaastal statsionaarses õppes riiklikul õppekaval põhihariduse lõpetanute keskmisi hindeid soost lähtudes, selgub, et **protsentuaalselt on poiste seas oluliselt enam neid, kelle keskmine hinne on väga madal ning samuti on poiste seas üle poole vähem neid, kelle keskmine hinne on kõrge** (joonis 5). Lisaks on poiste väljalangevus põhikoolist kaks korda suurem kui tüdrukutel ning samuti on põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivate noorte hulgas noormehi läbi aegade olnud kaks korda enam. Ka Eesti õpilaste PISA tulemustest on ilmnenu, et poiste lugemistulemused on madalamad kui tüdrukutel. Kui 2012. aasta uuringus oli Eesti poiste keskmine lugemistulemus 44 punkti madalam, st mahajäämus tüdrukutest oli enam kui ühe kooliaasta jagu, siis 2015. aasta testi põhjal oli poiste mahajäämus vähenenud 28 punkti peale (Tire, Henno, Soobard jt 2016). Cain ja Oakhill (2007) on osutanud, et hea lugemisoskus on aluseks akadeemilisele edukusele. Nõrgema lugemisoskusega õpilaste seas võib olla erinevate vaimsete võimetega lapsi, madalate vaimsete võimetega laste seas on rohkem neid, kellel on tekstimõistmisega raskusi (Reynolds ja Turek 2012). Lisaks sellele on leitud erinevusi ka poiste ja tüdrukute tekstimõistmises, enamasti on tulemused olnud tüdrukute kasuks (näiteks Uibu ja Männamaa 2014). Erinevuste põhjusi on otsitud nii poiste ja tüdrukute võimete ja lugemisoskuse varieeruvuses, lugemisstrateegiates, õppimisstiilis kui ka motivatsioonis (Logan ja Johnston 2010).



Joonis 5. Statsionaarses õppes riiklikul õppekaval põhikooli lõpetanute keskmised hinded soost lähtudes

Allikas: EHIS

OECD on 2015. aastal kirjutanud, et soolised lõhed oskustes ei tulene kaasasündinud erinevusest võimetest, vaid hoiakutest õppimise suhtes, sellest kuidas lapsed koolis käituvad, vaba aja veetmisest, usust oma võimettesse jms. **Kui põhikooli ja gümnaasiumi lõpus on tüdrukute oskused paremad, siis täiskasvanute hulgas edestavad mehed reeglina naisi** (Valk 2016). PIAACi ja EHISe ühendatud andmetel keskaridusjärgse haridustee oskuste kujunemist analüüsides on selgunud, et meeste oskusi mõjutavad hilisemad kooliaastad enam kui naistel (Valk ja Silm 2015).

Vene õppekeeles õppinud valivad eesti õppekeeles põhihariduse omandanutest sagedamini haridustee jätkamiseks kutseõppeasutuse (41% vs 26%). Sama trendi peegeldab ka Ida-Virumaa õpilaste kõrgem kutsehariduses jätkamise osakaal. Selliovi 2016. aasta analüüsist selgus, et kutsehariduse valik on seotud mh venekeelsete õpilaste eesti keele oskusega – **põhikooli lõpuks eesti keeles B1-taset²⁶ mittesaavutanud noortest jätkas kutsehariduses ligi kaks kolmandikku. Selliovi (2016) nendib, et B1 keeletaseme saavutamine on seotud üldise õppeedukusega.**

²⁶ B1-taseme puhul on tegu iseseisva keelekasutajaga, kes mõistab kõike olulist endale tuttavale teemal. Ta saab enamasti hakkama välisriigis, kus vastavat keelt räägitakse, oskab koostada lihtsat teksti tuttavale või huvipakkuvale teemal, kirjeldada kogemusi, sündmusi, unistusi ja eesmärke ning lühidalt põhjendada-selgitada oma seisukohti ja plaane.

Tabel 9. Keskhariduse tasemel edasiõppijate haridusvalikud ja ränne

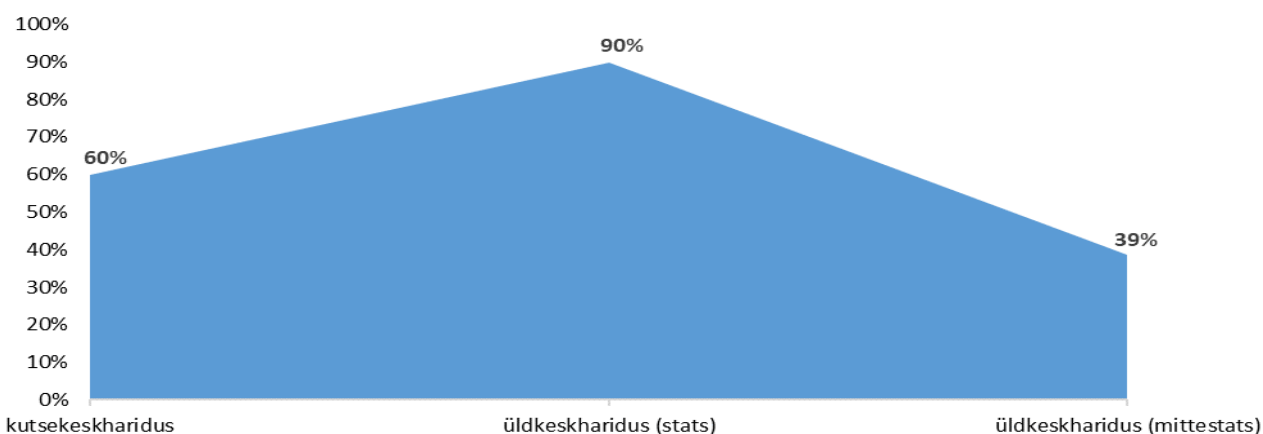
Ränne	Kutsekeskharidus	Üldkeskharidus (statsionaarne õpe)	Üldkeskharidus (mittestatsionaarne õpe)
kodukool	0%	53%	9%
sama omavalitsus, aga teine kool	36%	27%	56%
sama maakond, aga teine omavalitsus	36%	13%	27%
teine maakond	28%	7%	8%

Allikas: EHIS

Märkus: Kodukool tähistab kooli, kus põhiharidus omandati, seega kutsehariduses jätkamise korral ei ole võimalik jätkata õpinguid koduskoolis. Samuti ei ole võimalik kodukoolis õpinguid jätkata neil üldhariduses jätkajatel, kes omandasid põhihariduse koolis, kus gümnaasiumiaste puudub.

Märkimisväärne osa põhikooli lõpetajatest hakkab edasi õppima teises kohalikus omavalitsuses või ka teises maakonnas. Kõige enam õpilasi, kes hakkavad edaspidi õppima teises maakonnas, on kutseharidusse suundujate seas (tabel 9). Arvatavasti on põhjus selles, et osa kutseõppeasutusi on spetsialiseerunud kindlale valdkonnale²⁷ või ei õnnestunud õpilasel huvipakkuvale erialale oma maakonna kutseõppeasutuses sisse saada. Arvatavasti on erinevaid mõjutavaid põhjusi veelgi. Üldhariduses jätkajatest veidi üle poole asus üldkeskharidust omandama oma kodukoolis ehk koolis, kus nad omandasid põhihariduse. Vaata lisast 2 ka edasiõppijate rännet põhikooli keskmisest hindest lähtuvalt.

Nagu juba öeldud, oli 2013/2014. õppeaastal statsionaarses õppevormis riiklikul õppekaval põhihariduse omandanutest 82% neli aastat hiljem omandanud keskhariduse. Kõige edukamad on keskhariduse omandamisel õpilased, kes jätkasid õpinguid üldkeskhariduse statsionaarses õppes (joonis 6).



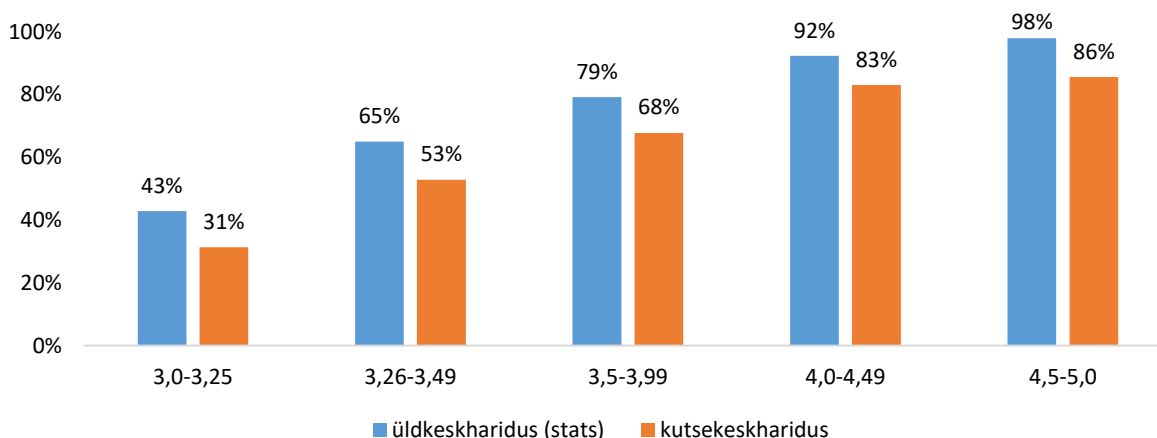
Joonis 6. Keskhariduse omandamine neli aastat pärast põhihariduse omandamist põhiharidusjärgsest haridusvalikust lähtudes

Allikas: EHIS

²⁷ Näiteks Jõgevamaa ainukeses kutseõppeasutuses Luua Metsanduskoolis saab omandada loodusharidust.

Kõrge väljalangevus kutseharidusest on olnud murekohaks pikka aega. Kuigi tehtud on palju, mh muudetud paindlikumaks õppekorraldust, on katkestamise vähendamine endiselt suur proovikivi. Uuringute raames on viidatud, et üks probleem on kutseharidusse suundujate nõrk tase üldainetes (Espenberg, Beilmann, Rahnu jt 2012). Eestis 2012. aastal läbiviidud uuringu raames toodi välja nelja tüüpi põhjusi, miks kutsehariduses õpingud katkestatakse – inimesest endast²⁸, perekondlikest teguritest²⁹, majanduslikust olukorrast³⁰ ning koolist tulenevad põhjused³¹ (Espenberg jt 2012). Rahvusvahelises CEDEFOPi 2016. aasta raportis esitati kutsehariduse katkestamise peamiste põhjustena õppija ja tema perega seotud tegurid (näiteks pere vähene toetus, rahvusvähemuse või rändetaust), tööturuga seotud tegurid (näiteks töökoha leidmine või vähene tõenäosus töökoha leida) ning õppeasutuse ja haridussüsteemiga seotud tegurid (näiteks õpilaste madal õppeedukus, vähene teadlikkus eriala olemusest ja praktikaga seotud probleemid).

Analüüsides keskkhariduse omandamist neli aastat pärast põhikooli lõpetamist põhikooli keskmise hinne põhjal, olenemata sellest, kus haridusteed jätkati, ilmneb väheüllatav tulemus – mida madalam oli põhikooli keskmine hinne, seda väiksem on tõenäosus omandada keskkharidus (vaata ka lisa 3). Analüüsides õpingute lõpetamise edukust, lähtudes põhikooli keskmisest hindest ja haridustee jätkamise viisist, ilmneb, et **olenemata põhikooli õppeedukusest, jõuab kutsekeskkharidusse suundujatest keskkhariduse omandamiseni võrreldes üldhariduses jätkajatega väiksem osa** (joonis 7).



Joonis 7. Neli aastat pärast riiklikul õppekaval põhikooli lõpetamist keskkhariduseni jõudnute osakaal põhikooli keskmisest hindest ja haridustee valikust lähtudes

Allikas: EHIS

Märkus: Üldkeskkhariduse statsionaarses õppes ja kutsekeskkhariduses jätkanute seas oli ka neid, kelle põhikooli keskmine hinne oli madalam kui 3, kuid kuna selliseid õpilasi oli väga vähe, ei ole neid joonisel eraldi välja toodud.

²⁸ Vale erialavalik, terviseprobleemid, laiskus ja õpiharjumuste puudumine.

²⁹ Konfliktid peresuhted, lapsevanemaks saamine, lähedase surm.

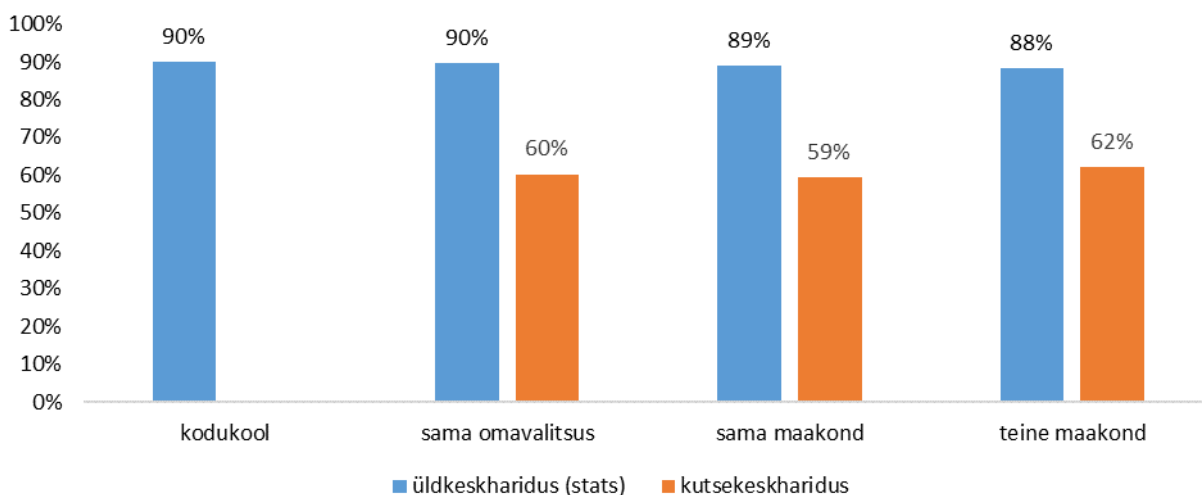
³⁰ Rahapuudus, tööle asumine ja sellega kaasnev ajapuudus.

³¹ Konfliktid suhted õpetajatega, probleemid koolikaaslastega, koolipersonali ebakompetentne käitumine, õpetamismeetodite ebasobivus.

Ka kõige madalamate keskmiste hinnetega õpilased on keskhariduseni jõudmisel üldhariduskooli statsionaarses õppes jätkates edukamad ning ka kõige kõrgema keskmise hindegaga põhikooli lõpetajatest jõuab nelja aastaga keskhariduseni kutseõppeasutuses 86%, võrreldes üldhariduskooli statsionaarses õppes jätkajate 98%-se näitajaga. Siiski on oluline märkida, et kutsekeskhariduses õpinguid jätkanud kõrge keskmise hindegaga põhikoolilõpetajate valim ei ole väga suur (111 õpilast võrreldes 3134 õpilasega üldkeskhariduse statsionaarses õppes).

Samuti on neli aastat pärast põhihariduse omandamist keskhariduse omandanute seas vähem neid, kes omandasid põhihariduse muu õppekava alusel. Nelja aasta jooksul oli keskhariduse omandanud 33% lihtsustatud õppekava alusel ja toimetuleku õppekava alusel põhikooli lõpetanute. Muu õppekava lõpetanute puhul on valimid siiski üsna väikesed. Nagu juba öeldud on muu õppekava alusel õppivatel õpilastel tulenevalt nende intellektipuudest õpingutega edasijõudmine raskendatud.

Vaadates rände mõju üldhariduse statsionaarses õppes jätkajate ja kutsekeskharidusse suundujate puhul, näeme, et rände mõju õpingute lõpetamisele põhimõtteliselt puudub (joonis 8). Pärast statsionaarses õppes põhikooli lõpetamist üldhariduse mittestatsionaarses õppes jätkanute valim ei ole piisavalt suur järelduste tegemiseks.



Joonis 8. Neli aastat pärast põhihariduse omandamist keskhariduse omandanute osakaal põhikoolijärgsetest haridusvalikutest lähtudes

Allikas: EHIS

Tüdrukud jõuavad keskhariduseni edukamalt – neli aastat pärast põhikooli lõpetamist oli keskhariduse omandanud 85% tüdrukutest ja 76% poistest. Kutsekeskhariduses jätkanute puhul oli keskhariduse omandanud 66% tüdrukutest ja 58% poistest, üldhariduse statsionaarses õppes jätkanute puhul on soost tulenev erinevus väiksem – vastavalt 91% ja 88%.

Lähtudes põhikooli õppekeelest, ilmneb, et põhikoolis keelekümbuses osalenud ja vene õppekeeles³² õppinud jõuavad edukamalt keskhariduseni. Üldhariduskoolis statsionaarses õppes õpinguid jätkanute puhul ei ole põhikooli õppekeelega seotud erinevus kuigi oluline, kuid kutseõppeasutuses jätkanute puhul on vahed suuremad (tabel 10).

Tabel 10. Neli aastat pärast põhikooli lõpetamist keskhariduse omandanute osakaal, lähtudes õppekeelest põhikooli lõpetamisel ja õpingute jätkamise valikust

Õppekeel põhikooli lõpetamisel	Kutsekeskharidus	Üldkeskharidus (statsionaarne õpe)
eesti keel	58%	89%
eesti keel (keelekümbusesena)	71%	91%
vene keel	66%	91%

Allikas: EHIS

Kuna kutsekeskhariduse omandamise puhul on põhikooli õppekeelest tingitud erinevused suuremad, vaatame lähemalt kutsekeskhariduses jätkajate põhikooli keskmisi hindeid, lähtudes õppekeelest põhihariduse omandamisel. Ilmneb, et kutsekeskhariduses jätkavate eesti keeles põhihariduse omandanute seas on suurema osakaaluga esindatud madala põhikooli keskmise hindegiga õpilased, võrreldes vene keeles ja eesti keeles keelekümbusesena õppinutega (tabel 11).

Tabel 11. Kutsekeskhariduses jätkajad põhikooli keskmisest hindest ja õppekeelest lähtudes

Kutsekeskhariduses jätkajad põhikooli keskmisest hindest lähtuvalt	eesti õppekeel	vene õppekeel	eesti õppekeel (keelekümbus)
3,0-3,25	17%	15%	8%
3,26-3,49	23%	23%	16%
3,5-3,99	38%	39%	42%
4,0-4,49	17%	20%	27%
4,5-5,0	5%	4%	7%

Allikas: EHIS

Märkus: Kutsekeskhariduses õpingute jätkajate seas oli ka 22 õpilast, kelle keskmine hinne põhikooli lõpetamisel oli madalam kui 3,0. Valimi väiksusest tingituna ei ole andmeid tabelis kuvatud.

Selleks et aru saada, kas ja millised eelnevalt välja toodud teguritest mõjutavad tegelikult keskhariduse omandamist, koostati logistiline regressioonimudel, kasutades selleks tarkvara R. Järgnevalt teguritest, mis omavad keskhariduse omandamisele statistiliselt olulist mõju. Regressioonianalüüsi tulemustest selgub, et kõige suuremat mõju keskhariduse omandamisele

³² Põhikooli õppekeele all peetakse silmas keelt, milles õpiti põhikooli lõpetamisel. On võimalik, et põhikoolis õppimise jooksul on õppekeelt vahetatud näiteks seetõttu, et õpilane on suundunud vene õppekeelega koolist eesti õppekeelega kooli. 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanute seas oli 341 õpilast (3%), kes olid põhihariduse omandamise jooksul õppekeelt vahetanud.

tõenäosusele omab põhikooli keskmine hinne³³ – mida parem on keskmine hinne, seda suurem on tõenäosus keskhariduse omandada. Teiseks teguriks, mis keskhariduse omandamist mõjutab, on õpingute jätkamise viis – kas õpingutega jätkati kutsekeskhariduses või üldkeskhariduse statsionaarses õppes. Kui õpinguid jätkati üldkeskhariduse statsionaarses õppes, võimendus keskmise hinde positiivne mõju veelgi³⁴. Kutsekeskhariduses jätkates ränne keskhariduse omandamise tõenäosusele mõju ei oma. Küll aga ilmneb, et üldkeskhariduse statsionaarses õppes jätkates võimendab kodukoolis jätkamine keskmise hinde positiivset mõju³⁵. Seda, miks rohkem tüdrukuid kui poisse keskhariduse omandamiseni jõuab, seletab samuti põhikooli keskmine hinne. Nagu juba öeldud, on tüdrukute seas poistega võrreldes palju vähem neid, kellel on põhikooli lõpus madal keskmine hinne. Õppekeel, milles põhiharidus omandati, koosmõjus keskmise hindega keskhariduse omandamise tõenäosusele mõju ei oma.

Tegureid, mis üldkeskhariduse statsionaarses õppes ja kodukoolis jätkates keskhariduse omandamise tõenäosust suurendavad, EHISE andmete põhjal teada ei saa. Võib eeldada, et kodukoolis, st koolis, kus omandati põhiharidus, keskhariduse omandamist jätkates võib õpingutega edukalt lõpuni jõudmist soodustada tuttav keskkond ning see, et õpetajad on õpilasega varasemast tuttavad ning jälginud õpilase õpiteekonda juba pikemalt. Samuti ei ole EHISE andmete põhjal võimalik teha järeldusi selle kohta, miks kutsekeskhariduses jätkamine ennustab keskhariduse omandamise madalamat tõenäosust. Arvatavasti omavad mõju paljud õpilasest endast ja ka koolist ning õppekorraldusest tingitud tegurid. Selles osas oleks asjakohane läbi viia täiendavaid uuringuid ja analüüse.

Kokkuvõte:

- ❖ **Keskhariduse omandamine sõltub sellest, milline oli õpilase õppeedukus põhikoolis. Õppeedukus ei tähenda lihtsalt ühte keskmise hinde skoori, vaid peegeldab omandatud teadmisi ja oskusi, õpimotivatsiooni, võimekust ja palju muud indiviidist ja keskkonnast lähtuvat.**
- ❖ Põhikooli lõpetamisel on poiste seas palju enam neid, kelle õppeedukus on madal. Sellest tingituna on tüdrukud keskhariduseni jõudmisel edukamad.
- ❖ Üldkeskhariduse statsionaarses õppes jätkajatest jõuab nelja aastaga keskhariduseni 90%, kutsekeskhariduses jätkajatest ca 1/3 võrra vähem ehk 60%. **Üldkeskhariduse statsionaarses õppes jätkamine on tulemuslikum tee keskhariduseni jõudmiseks nii heade kui ka kehvade põhikooli lõpuhinnete puhul. Põhikooli madalama keskmise hindega lõpetanutel on suurem tõenäosus keskhariduse omandamiseni jõuda, kui nad jätkavad õpinguid üldhariduse statsionaarses õppes, mitte kutsekeskhariduses.** Kas see on põhjustatud õppekorraldusele omastest teguritest, koolispetsiifilistest näitajatest või millestki muust, vajab täiendavat analüüsi.

³³ $p < 0.001$ ***

³⁴ $p = 0.0356$ *

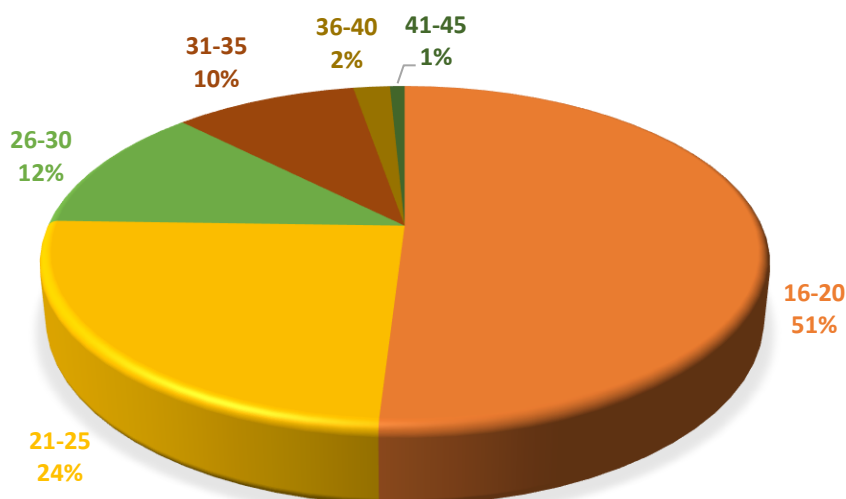
³⁵ $p = 0.0227$ *

- ❖ Kutsekeskhariduses jätkates ei mängi keskhariduseni jõudmisel ränne rolli. Üldkeskhariduse statsionaarses õppes jätkates suurendab kodukoolis jätkamine keskmise hinde positiivset mõju. Arvatavasti võib üks põhjusi olla see, et õpilaste jaoks on keskkond tuttav, nad teavad neid õpetavate õpetajate ootusi. Õpetajad jällegi omavad ülevaadet õpilase senistest õpingutest, õpilase nõrkustest ning tugevustest, õpilase kodusest olukorrast ning oskavad seetõttu õpilast paremini toetada.
- ❖ Põhikooli õppekeel ei oma keskhariduseni jõudmisel mõju.

Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud

Mittestatsionaarne õpe on suunatud täiskasvanud õppijatele ja seal on võrreldes statsionaarse õppega suurem osakaal iseseisval õppimisel. Mittestatsionaarses õppes³⁶ põhihariduse omandanud on vähe – 2013/2014. õppeaastal kokku 260 õpilast, kes moodustasid kõigist põhikooli lõpetajatest sel õppeaastal vaid 2%. Kõige enam oli mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaal, kus nad moodustasid kõigist mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest vastavalt 34%, 15% ja 12%. Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud ei olnud Hiiu- ja Põlvamaal³⁷.

Kuigi mittestatsionaarne õpe on valdavalt suunatud täiskasvanutele, on mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud valdavalt siiski üsna noored – 2013/2014. õppeaastal olid mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanute seas kõige suurema osakaaluga 16–20-aastased³⁸ ja 21–25-aastased (joonis 9).



Joonis 9. Mittestatsionaarses õppes 2013/2014. õppeaastal põhikooli lõpetanute vanusjaotus lõpetamisele järgneva õppeaasta alguses

Allikas: EHIS

³⁶ Andmetes esitatakse siin ja edaspidi koos mittestatsionaarses õppes õppijate näitajatega ka eksternide ja üksikainete õppijate näitajad.

³⁷ Neis kahes maakonnas ei tegutsenud ka täiskasvanute gümnaasiume.

³⁸ Põhiharidust võivad mittestatsionaarses õppes omandada 17-aastased ja vanemad õpilased. Koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel võivad mittestatsionaarses õppes põhiharidust omandada ka koolikohustuse eas olevad õpilased, kelle puhul see on tingitud nende hariduslikust erivajadusest või muust põhjusest, mis raskendab hariduse omandamist statsionaarses õppes.

Õppeedukus on mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutel üsna madal. Kui mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest 45%-l oli keskmine hinne madalam kui 3,5, siis statsionaarses õppes põhihariduse omandanute sama näitaja oli 15% (tabel 12). Ka kõrge õppeedukusega õpilaste osakaal on mittestatsionaarses õppes oluliselt madalam, võrreldes statsionaarse õppega. Õppekavast lähtudes mittestatsionaarse õppe lõpetanute seas suurt varieeruvust ei olnud – vaid neli õppurit omandas põhihariduse lihtsustatud õppekava alusel. Hooldusõppe või toimetulekuõppe õppekava alusel põhihariduse omandanuid ei olnud.

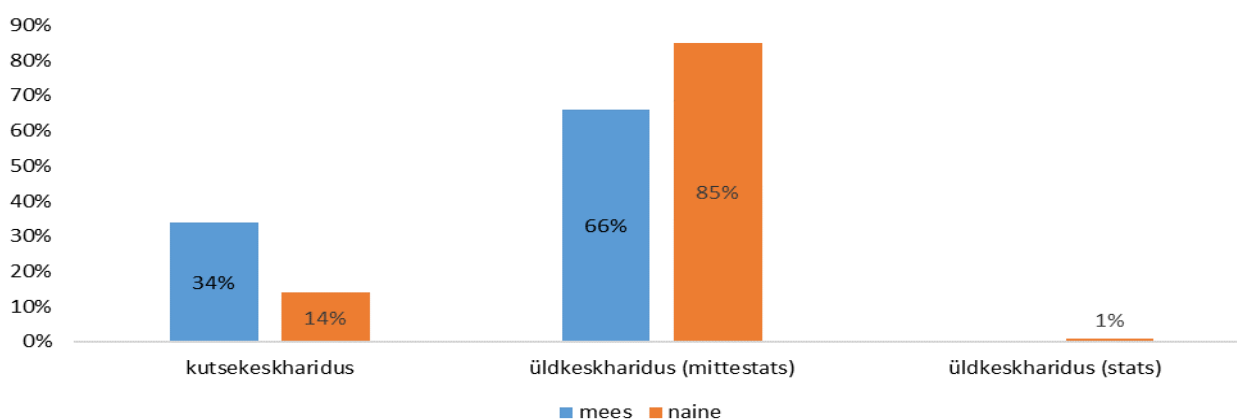
Tabel 12. 2013/2014. õppeaastal põhihariduse omandanute jagunemine keskmisest hindest ja õppevormist lähtudes

Põhikooli keskmine hinne	mittestatsionaarne õpe	statsionaarne õpe
vähem kui 3	2%	0,4%
3,0-3,49	42%	15%
3,5-3,99	28%	25%
4,0-4,49	18%	28%
4,5-5,0	9%	30%
X	0%	1%

Allikas: EHIS

Märkus: Keskmine hinne X on märgitud hooldusõppe õppekaval põhikooli lõpetanud õpilaste puhul

Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanute edasiste haridusvalikute ja vanuse seost ei ole võimalik sügavuti analüüsida, sest valim on väga väike. Üldiselt saab aga öelda, et kuigi valdavalt jätkavad mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanud õpinguid üldhariduse mittestatsionaarses õppes, on kutseõppeasutusse õppima asunute seas enam nooremaid (vanusegrupid 16–20 a. ning 21–25 a). Mõned seaduspärasused joonistuvad välja ka soost lähtudes – meeste seas on naistega võrreldes oluliselt enam neid, kes jätkavad õpinguid kutsekeskhariduses (joonis 10).



Joonis 10. 2013/2014. õppeaastal mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanute keskhariduse tasemel edasiõppimine soost lähtudes

Allikas: EHIS

86% neist, kes jätkavad õpinguid üldkeskhariduse mittestatsionaarses õppes, jäid oma kodukooli ehk kooli, kus nad omandasid põhihariduse. Lisaks neile, kes jätkasid õpinguid keskhariduse tasemel, oli õpingute jätkajate seas väike osa (5%) neid, kes põhihariduse omandamisele järgneval õppeaastal asusid kutseõppeasutusse kutset omandama³⁹. Ka nende seas, kes asusid põhihariduse järgselt ainult kutset omandama, olid ülekaalus mehed.

Kõigist **mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest oli neli aastat hiljem keskhariduse omandanud vaid 11%**. Kuigi **60% mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest jätkas järgmisel õppeaastal keskhariduse tasemel õpinguid, oli neist neli aastat hiljem keskhariduse omandanud vaid 19%**. Veidi rohkem oli keskhariduse omandanud nende seas, kes jätkasid õpinguid kutsekeskhariduses (29%), võrreldes nendega, kes jätkasid õpingute üldkeskhariduse mittestatsionaarses õppes (16%).

Nende väheste puhul, kes **keskhariduseni jõudsid, oli peamiseks tunnuseks keskmine hinne põhikoolis**. Kõige enam oli neli aastat hiljem keskhariduse omandanute seas neid õpingute jätkajaid, kelle keskmine hinne põhikoolis oli 4,5 või kõrgem (47% sellesse gruppi kuuluvatest). Madalama keskmise hinde puhul oli tõenäosus neli aastat hiljem keskhariduse omandamiseni jõuda väga madal (vahemikus 9–25% sõltuvalt keskmise hinde grupist⁴⁰).

Kokkuvõte:

- ❖ Mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest märkimisväärne osa ei jätkanud õpinguid. Mittejätkajate seas on veidi enam mehi ja venekeelseid.
- ❖ Õpingute jätkajad eelistavad üldkeskhariduse mittestatsionaarset õpet.
- ❖ Keskhariduse tasemeni on neli aastat hiljem jõudnud vaid 11% kõigist mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest ning 19% neist, kes jätkasid keskhariduse tasemel õpinguid kohe järgmisel õppeaastal.
- ❖ Põhikooli keskmine hinne mõjutab keskhariduseni jõudmise tõenäosust.

³⁹ Asuti õppima õppekaval, mis ei anna keskharidust.

⁴⁰ Keskmise hinde grupeerimine esitatud näiteks tabelis 8.

Mida juba tehakse ja mida võiks veel teha?

Viimasel ajal on arutletud selle üle, kas keskharidusega noorte osakaalu tõstmiseks tuleks kehtestada kohustus peale põhihariduse omandamist edasi õppida. Probleem ei peitu siiski niivõrd selles, et pärast põhihariduse omandamist ei õpitaks edasi, vaid selles, et **suur osa õpilastest katkestavad õpingud keskhariduse tasemel õppides**. Märkimisväärselt kõrged on katkestamiskiirused just kutsekeskhariduses. Probleemi on teadvustatud juba ammu, kutsehariduses on kasutusel mitmeid erinevaid katkestamist ennetavaid meetmeid ja tänu neile on katkestamine kutsekeskharidusõppes mõnevõrra ka langenud. **Siiski omandab nominaalajaga kutsekeskhariduse vaid ca 50% õpilastest⁴¹**.

Lisaks on katkestamise ennetamisel äärmiselt oluline õppijaid aga ka õpetajaid toetava tugisüsteemi olemasolu. Kutsekoolides rakendatakse erinevaid kutseõppes katkestamist ennetavaid meetmeid, nt õpioskuste moodulid ning tugiõppe pakkumine, lapsevanemate suurem kaasamine, koostöö Rajaleidjatega, täiendav keeleõpe jm. Haaristo ja Kirss (2018) töid siiski kutseõppeasutuste tugisüsteemi käsitletud uuringus välja, et sageli on kutseõppeasutuse juhtkonna, õpetajate ja tugispetsialistide enda suhtumine nii tugisüsteemi olemasolusse kui ka tulemuslikkusesse vastuoluline ning enamasti puudusid kutseõppeasutustel kokkulepitud strateegiad või meetmed, mille abil katkestamist ennetada. Seega on selles vallas koolide tasandil veel tööd ees. Loodetavasti aitab toimivate tugisüsteemide loomisele ja tugevdamisele kaasa 2018. aasta alguses jõustunud uus kutsehariduse rahastamismudel, millega suurenes tugiteenusteks eraldatav eelarve.

Jätkata tuleb tegevustega, mis toetavad õpilase võimetele ja huvidele vastavate erialavalikute tegemist. Paljudel õpilastel napib teadmisi erialadest ja töömaailmast. Kaselaan (2013) toob kutseõppes õppimist raskendavate teguritena välja puudulikud õpioskused ning vähese huvi õpitava eriala vastu. Leppik (2008) viitab, et hoolimata headest sünnipärastest eeldustest, ei tule õppimisest midagi välja, kui õpitav ei paku huvi. Ühe meetmena, mis aitab õpilastel teadlikku erialaotsust langetada, on kasutusele võetud kutsevalikuaasta, mida on piloteeritud kahel viimasel õppeaastal. Valikuaasta on kutseõppeasutuste juures toimuv kuni üheksa kuud kestev õpe, mille ülesanne on nii võtmepädevuste arendamise kui ka praktilise erialaõppe kaudu esmase valmisoleku kujundamine tasemeõppesse või tööturule astumiseks. Sihtrühm on nii põhikooli kui ka gümnaasiumi katkestajad, põhikoolilõpetajad, kes ei ole kindlad oma edasistes õpivalikutes kutseõppes, erivajadusega inimesed, välispäritolu õppijad jt. 2016/2017. õppeaastal piloteeriti valikuaastat Tartu Kutsehariduskeskuses, 2017/2018. õppeaastal liitusid pilootprojektiga ka Tallinna Teeninduskool ja Räpina Aianduskool.

Välja tuleb töötada täiendavad meetmed vähe motiveeritud õpilaste toetamiseks juba põhikoolis. Kui õpilane kohe pärast põhikooli õpinguid ei jätka, on teda pärast

⁴¹ Kutsekeskhariduse omandanud õpilaste osakaal õpinguid alustanutest, kes lõpetasid õppe õppekavas ettenähtud nominaalajaga.

õpingupausi üldjuhul keeruline haridussüsteemi tagasi tuua. Jõgi 2016. aastal valminud doktoritööst selgub, et õpilaste motivatsiooniprobleemid võivad tuleneda mh vähestest ainealastest teadmistest. Enam kui 800 lapse andmetel põhineva doktoritöö tulemused näitavad, et laste teadmiste ja motivatsiooni seos kujuneb juba algklassides – **paremate teadmistega lapsed tunnevad hiljem aine vastu suuremat huvi ja muretsuvad vähem enda teistega võrdlemise pärast** (Jõgi 2016).

Õpimotivatsiooni nappus mängib suurt rolli ka õpingute katkestamisel. Haaristo ja Kirss (2018) nendivad läbiviidud uuringu tulemuste põhjal, et **kutseõppeasutustes tuleb katkestamise ennetamiseks ja vähendamiseks tegeleda just peamiselt õpilaste vähese õpimotivatsiooni, õpiraskuste ja mahajäämuse, ebapiisavate üldoskuste ja pere vähese huviga.** Haaristo ja Kirss (2018) viitavad, et kirjanduse ja rahvusvaheliste kogemuste põhjal on need just sellised katkestamise põhjused, mille puhul on tugiteenustest abi. Kindlasti ei saa öelda, et kutseõppeasutused seni erinevaid tugiteenuseid pakkunud ei oleks. Haaristo ja Kirss'i poolt läbi viidud uuringu (2018) raames tõid kutseõppeasutuste töötajad välja, et nende senise kogemuse põhjal on nende koolis katkestamise vähendamisel kõige tulemuslikemateks tegevusteks ja põhimõteteks olnud mh rühmajuhatajate süsteem koolis, individuaalne lähenemine õppijale, õppija pere kaasamine, õige eriala leidmise toetamine ning koostöö kohaliku omavalitsuse ja selle sotsiaaltöötajatega. Kindlasti on abiks, kui õppeasutused jagavad omavahel kogemusi sekkumismeetmete osas, mis on paremaid tulemusi andnud.

Käesoleva analüüsi tulemused näitavad, et ka väga kõrgete õpitulemustega õpilastest osa katkestab kutsekeskhariduses õpingud. **Seetõttu tuleks läbi mõelda, kuidas kutseõppeasutuses õppimine muuta huvitavaks väljakutseks ka andekatele õpilastele. Ehk võiks kaaluda koostöö tegemist kõrgkoolidega erialaainete õpetamisel ning gümnaasiumidega üldhariduse ainete õpetamisel.**

Välja tuleb töötada meetmed, kuidas haridusse tagasi tuua need, kes on keskhariduse tasemel õpingud katkestanud. Toetusmehhanismid peavad lähtuma sellest, mis tingis **õpingute katkestamise.** Kui tegu on sotsiaalmajanduslike takistustega, tuleb pakkuda rahalist toetust, et õpingud oleks siiski võimalik lõpetada. Kui tegu on olnud vale erialavalikuga, tuleb pakkuda võimalust jätkata pooleli jäänud õpinguid huvipakkuval erialal, arvesse võttes eelnevalt läbitud üldaineid. Kui katkestamine on olnud tingitud lünklikuks jäänud põhiharidusest, tuleb pakkuda võimalusi omandada õpingute jätkamiseks vajalikud oskused.

Käesoleva analüüsi tulemuste põhjal on olulisim tegur, mis mõjutab keskhariduse omandamiseni jõudmist, õpilase õpitulemused põhikoolis. Ka rahvusvahelisel tasemel on leitud, et keskhariduse tasemel ennustavad õpitulemusi kõige paremini õpilase põhikoolilõpu akadeemilised tulemused (näiteks Cook 2013). Seega sekkumine alles siis, kui madalate tulemuste ja vähese motivatsiooniga õpilane on jõudnud keskhariduse tasemele, on hilineunud. Sekkuda tuleb siis, kui probleemid tekivad, st põhikoolis. Kindlasti ei saa öelda, et seni ei ole põhikoolides madalate tulemustega õpilastele tähelepanu pööratud. Nende õpilastega on tegeldud senisest parimast teadmistest lähtuvalt. Selleks, et sekkumisega saavutatavaid tulemusi

veelgi parandada, oleks asjakohane koguda täiendavat teavet, st läbi viia täiendavaid uuringuid selgitamaks välja, milliste sekkumismeetmetega on võimalik parimaid tulemusi Eesti haridussüsteemis saavutada.

Kuigi Eesti tulemused PISA testis on head, on eelmise testiga võrreldes suurenenud madalate oskustega õpilaste hulk. **Vaadates põhikooli lõpetajate keskmisi hindeid õpilaste soo järgi, torkab silma, et poiste seas on madalate tulemustega õpilaste osakaal märkimisväärselt suurem.** Nagu eelnevalt märgitud, on rahvusvahelistes uuringutes ja analüüsides nimetatud mitmeid tegureid, mis seda mõjutada võivad, mh on välja toodud soost lähtuvaid eelarvamusi ning seda, et õpetajad kalduvad õpetamisel eri soost lapsi erinevalt kohtlema. Ots (2010) nendib poiste ja tüdrukute õpetamisest kirjutades, et õpetajatel on esimeses ja teises kooliastmes õpilasele suur mõju ning vältimaks enda osa selles, et sooliste eelarvamuste kujunemise kaudu mõjutatakse õpilaste tulemuslikkust, võiksid õpetajad analüüsida ning vajadusel muuta enda käitumist.

Kasutatud kirjandus

Anspal, S., Järve, J., Kallaste, E., Kraut, L., Räis, M-L., Seppo, I. (2011), *Õpingute ebaõnnestumise kulud Eestis*, Eesti rakendusuuringute keskus CentAR.

Cain, K., Oakhill, J. (2007), Reading comprehension difficulties: Correlates, causes, and consequences. In K. Cain & J. Oakhill (Eds.), *Children's comprehension problems in oral and written language: A cognitive perspective* (pp. 41–76). New York, London: The Guilford Press.

CEDEFOP (2016), *Leaving Education Early: Putting Vocational Education and Training Centre Stage*, Volume I: Investigating Causes and Extent, Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://www.cedefop.europa.eu/files/5557_en.pdf

Cook, W. (2013), *How Intake and other external factors affect school performance: Rise review*, Research and information on state education.

EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem.

Espenberg, K., Beilmann, M., Rahnu, M., Reincke, E., Themas, E. (2012), *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes*, Tartu Ülikool RAKE, CPD Arenduskeskus. https://www.hm.ee/sites/default/files/opingute_katkestamise_pohjused_kutseoppes.pdf

Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>

Green, A., Pensiero, N. (2016). *The effects of upper-secondary education and training systems on skills inequality. A quasi-cohort analysis using PISA 2000 and the OECD survey of adult skills*, British Educational Research Journal, 42 (5), 756–779.

Haaristo, H-S., Kirss, L. (2018), *Kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs: olukorra kaarditus, võimalused ja väljakutsed tugisüsteemide rakendamisel katkestamise ennetusmeetmena*, Poliitikauuringute Keskus Praxis. http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2017/05/Kutsehariduse-tugisüsteemid_aruanne_lõplik.pdf

Jaggo, I., Reinhold, M., Valk, A. (2016), *Analüüs: kutse- ja kõrghariduse omandanute edukus tööturul*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Järve, J., Seppo, I., Räis, M. L. (2016), *Põhikoolijärgsed haridusvalikud*, Tartu: Eesti rakendusuuringute keskus CentAR, Haridus- ja Teadusministeerium.

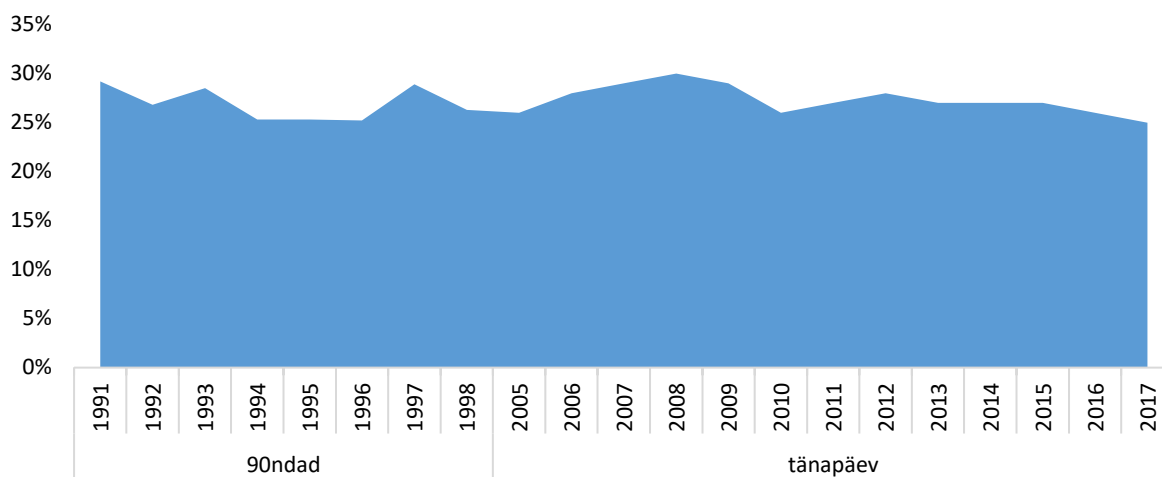
Jõgi, A-L. (2016), *The role of motivation in learning math during primary school*, doktoritöö, Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut.

Kaselaan, K. (2013), *Põhikoolijärgsete esimese kursuse õppijate, sealhulgas hariduslike erivajadustega õpilaste õpihuvi ja õpiraskused kutsekoolis*, magistratöö, Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut, Kutsepedagoogika osakond.

Leppik, M. (2017), *Kutse- ja kõrghariduse 2005.-2014. aastal lõpetanute edukus tööturul aastal 2015*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

- Leppik, P. (2008), *Õpetajatöö psühholoogilisi probleeme*, TÜ Kirjastus.
- Logan, S., Johnston, R. (2010), Investigating gender differences in reading. *Educational Review*, 62(2), 175–187. <http://dx.doi.org/10.1080/00131911003637006>
- Murasov, M. (2018), *Cedefop European Public Opinion Survey on Vocational Education and Training: Evaluation of Estonian Results*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- OECD (2015), *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence*, Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en>
- Ots, A (2010), Õpilaste soolised erinevused ja toimetulek koolis, Kikas, E. (toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*, Tallinn.
- PIAAC Conceptual Framework of the Background Questionnaire Main Survey. http://www.oecd.org/site/piaac/PIAAC%282011_11%29MS_BQ_ConceptualFramework_1%20Dec%202011.pdf
- Pärtel, K., Petti, K. (2013). *Kutseharidus 2013. Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine aastal 2013 aruanne*, Factum & Ariko. http://mobile.dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/45110/Kutsehariduse_maineuuringu_aruanne_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Reynolds, M. R., Turek, J. J. (2012). A dynamic developmental link between verbal comprehension-knowledge (Gc) and reading comprehension: Verbal comprehension-knowledge drives positive change in reading comprehension. *Journal of School Psychology*, 50(6), 841–863. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jsp.2012.07.002>
- Sellioy, R. (2016), *Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskus*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Statistikaamet, <https://www.stat.ee/>
- Tire, G., Henno, I., Soobard, R., Puksand, H., Lepmann, T., Jukk, H., Lindemann, K., Kitsing, M., Täht, K. (2016), *PISA 2015 Eesti tulemused: Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused loodusteadustes, funktsionaalses lugemises ja matemaatikas*, Tallinn.
- Uibu, K, Männamaa, M. (2014), Õpetamistegevused ja õpilaste tekstimõistmine üleminekul esimesest kooliastmest teise astmesse, *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 2 (1), 96-131.
- Valk, A. (2016), *Soolised lõhed hariduses*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Valk, A., Silm, G. (2015), *Haridus ja oskused: PIAACi uuringu temaatiline aruanne nr 6*, Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Lisa 1. Põhikooli lõpetamise järgselt kutsehariduses jätkajate osakaal



Lisa 2. Põhikooli lõpetajate keskhariduse tasemel edasiõppimine põhikooli keskmisest hindest ja rändest lähtudes

ränne ja keskmine hinne	üldkeskharidus (stats)	üldkeskharidus (mittestats)	kutsekeskharidus	kokku
jätkab õpinguid kodukoolis	4050	13		4063
vähem kui 3	3			3
3,0-3,49	174	4		178
3,5-3,99	752	6		758
4,0-4,49	1546	2		1548
4,5-5,0	1575	1		1576
jätkab õpinguid samas omavalitsus	2095	83	1099	3277
vähem kui 3		3	7	10
3,0-3,49	102	40	474	616
3,5-3,99	443	28	427	898
4,0-4,49	734	7	154	895
4,5-5,0	816	5	37	858
jätkab õpinguid sama maakonna teises omavalitsuses	971	40	1037	2048
vähem kui 3		1	8	9
3,0-3,49	33	17	411	461
3,5-3,99	178	15	397	590
4,0-4,49	317	6	186	509
4,5-5,0	443	1	35	479
jätkab õpinguid teises maakonnas	528	13	796	1337
vähem kui 3			5	5
3,0-3,49	19	5	289	313
3,5-3,99	62	6	302	370
4,0-4,49	147		161	308
4,5-5,0	300	2	39	341

Märkus: Tabelis esitatud andmed põhikooli statsionaarses õppes riiklikul õppekaval lõpetanute kohta. Jätkab kodukoolis tähendab, et õpilane jätkab õpinguid samas koolis, kus ta omandas põhihariduse. Kodukoolis on võimalik jätkata õpilastel, kes omandasid põhihariduse koolis, kus toimub õpe ka gümnaasiumiastmes.

Lisa 3. Keskhariduse omandamine keskmisest hindest lähtuvalt

